

перенесенні центру фінансових витрат з республіканських органів державного управління на місцеві, розширенні джерел надходження коштів. 13 грудня 1922 р. на колегії Головнопрофосу був визначений перелік навчальних закладів, що мали державне значення, та за якими зберігалось центральне бюджетне фінансування. До них було віднесено 4 технічних інститути і 47 технікумів, 7 сільськогосподарських інститутів і 20 технікумів, 13 педагогічних інститутів і 20 технікумів, 3 художніх інститути і 5 технікумів. Решта професійних (спеціальних) навчальних закладів відтепер фінансувалася з місцевого бюджету, або переводилась на самофінансування [21, арк. 88].

Таким чином, на початковому етапі реформування вищої школи, в Україні у 1920–1922 рр., була відновлена діяльність вищої школи, відбулася її первісна реорганізація та втілена у життя українська концепція освіти, за якою вища школа зазнала серйозних структурних змін.

Л і т е р а т у р а :

1. Липинський В.В. Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-і роки. – Донецьк, 2000.
2. Державний архів міста Києва. – Ф. Р – 871. – Оп.3. – С. 14.
3. Державний архів м. Києва. – Ф.Р – 1. – Оп. 1. – С. 412
4. Там само. – Ф.Р – 308. – Оп.1. – С. 45.
5. Там само.
6. Державний архів м. Києва. – Ф.Р – 308. – Оп.1. – С.45.
7. Бистров М.А. Керівна роль КП(б)У у галузі вищої освіти в період будівництва соціалізму. (1917–1937 рр.) – Харків, 1974.
8. Там само.
9. Державний архів м. Києва. – Ф.Р – 308. – Оп.1. – Спр. 102.
10. Там само. – Ф.Р – 871. – Оп.3. – Спр. 14.
11. Там само. – Ф.Р – 308. – Оп.1. – Спр. 169.
12. Там само. – Спр. 1467.
13. Липинський В.В. Зазнач. праця.
14. Там само.
15. Там само.
16. Там само.
17. Ясницький Г.І. Розвиток народної освіти на Україні (1921–1932 рр.). – К., 1965.
18. Липинський В.В. Зазнач. праця.
19. Державний архів м. Києва. – Ф.Р – 352. – Оп. 38. – Спр. 767.
20. Там само. – Ф.Р – 352. – Оп.1. – Спр.2151.
21. Там само.

Білан С. О.
Національний аграрний університет

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

На фоні сучасних реформ і перетворень в незалежній Україні, проблема підготовки та забезпечення сільського господарства, як провідної галузі її

виробничого комплексу, професійно-освіченими фахівцями постає все актуальніше. В умовах проведення аграрної та земельної реформ виникла об'єктивна необхідність підготовки нової генерації кадрів, які б могли ефективно працювати в господарствах, що базуються на приватній власності та діють на принципах ринкової економіки.

Саме в цей, якісно новий етап входження України в загальноєвропейське життя на правах самостійної держави для кардинального оновлення власної освіти необхідно враховувати не лише реалії і перспективи соціально-економічного розвитку країни, освітній досвід розвинутих країн, а й власний історичний шлях.

Важливим для розуміння сутності проблеми підготовки фахівців для агропромислового комплексу в сучасних умовах стало виявлення суспільно-політичних і соціально-економічних передумов реформування системи аграрної освіти України, аналіз яких зроблено у працях відомих вітчизняних державних діячів та дослідників – Кропивко О.М., Бойка М.Ф., Дацишина О.В., Іщенко Т.Д. та ін.

В історії розвитку аграрної освіти в Україні особливого інтересу набуває період кінця ХХ – початку ХХІ ст., коли під впливом прогресивних змін у суспільстві України відбувається інтенсивний розвиток системи освіти.

Реформування форм власності, зміни економічних відносин в агропромисловому комплексі сучасної України створили сприятливі умови для реформування виробничої та соціальної інфраструктури у сільській місцевості. Розвиток виробничої інфраструктури відбувається в умовах утвердження ринкових відносин, що вимагає забезпечення аграрного сектору економіки висококваліфікованими фахівцями, які мають відповідні знання та вміння. Саме тому особливо актуальним є поширення сільськогосподарських знань в аграрному секторі економіки через систему навчальних закладів аграрної освіти.

Реформи у аграрному секторі, як складова частина економічних реформ в Україні, в цілому пов'язані із соціальним процесом – послідовною зміною стану суспільства. Питома вага сільських жителів серед населення України є значною. У 1996–1997 рр. 67,3 % населення України проживало у містах, 32,7 – у сільській місцевості [1, с. 344]. Однак, рівень зайнятості сільського населення в аграрному секторі не відповідає його питомій вазі серед жителів певних регіонів. Із загального числа зайнятих, за межами свого села працював кожний четвертий (1,6 мільйона чоловік), а в містах і селищах міського типу – кожний п'ятий (1,2 мільйона чоловік). У Кримській Автономній Республіці, Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій областях у аграрному секторі було зайнято менше 20 % сільських жителів, у Миколаївській, Одеській – до 30, в інших областях України – від 50 до 65 % [1, с. 344].

У 22 ст. Закону “Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України” зазначено, що у всіх вищих та середніх спеціальних навчальних закладах передбачається квота прийому студентів і учнів, які після закінчення навчання працюватимуть у сільській

місцевості. Вказано, що вона визначається державним агропромисловим комітетом України і місцевими радами народних депутатів виходячи із потреб у фахівцях. Підкреслено, що підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації фахівців з вищою та середньою освітою і робітничих кадрів за рахунок державного бюджету [2].

Але, за даними соціологічних опитувань, повернення до села, по закінченню навчання у місті, є, швидше, вимушеним кроком, ніж реалізацією бажань молодих людей. Це пояснюється як обмеженими можливостями працевлаштування в сільських поселеннях для випускників навчальних закладів, особливо сільськогосподарського та педагогічного профілів, так і тим, що реальність забезпечення власних потреб за рахунок особистого господарства змушує орієнтуватися на сільський спосіб життя.

Також з метою покращення кількісного та якісного складу абітурієнтів аграрних вищих навчальних закладів і створення умов для одержання освіти сільською молоддю Кабінет Міністрів України 29 червня 1999 р. прийняв постанову “Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості”. Зазначений документ виконавчої влади України передбачає квотування місць при вступі до вищих навчальних закладів для підготовки фахівців із числа сільської молоді у межах державного замовлення. Міністерства, інші органи виконавчої влади, у сфері управління яких є вищі навчальні заклади кожного року доводять квоту прийому сільської молоді на поточний навчальний рік до визначених навчальних закладів. Установлена квота не перевищує 75% обсягів державного замовлення на підготовку фахівців з кожного напрямку підготовки у вищих сільськогосподарських і 25% – інших вищих навчальних закладах [3, с. 7].

Характерним показником зазначеного періоду є те, що кількість сільської молоді серед абітурієнтів вищих навчальних закладів всіх профілів та рівнів акредитації невпинно зростає і складає значну частину всіх вступників. Про це, зокрема, свідчать статистичні дані вищих навчальних закладах п’яти міст – Харків, Луганськ, Тернопіль, Львів, Одеса, які доводять, що у 1991–2005 рр. сільська молодь вступала не тільки до аграрних, а й до вищих навчальних закладів усіх профілів. При цьому їх чисельність у більшості вищих навчальних закладів в основному зростала. Однак, сільська молодь домінує у складі студентських колективів вищих навчальних закладів аграрного профілю, у діяльності яких у досліджуваній період, відбулися докорінні зміни.

Одним із важливих чинників реформування вищої аграрної освіти була необхідність збільшення випуску фахівців відповідно до умов ринкової економіки та утвердження нових форм господарювання у сільськогосподарському виробництві. У 1991–1993 рр. підготовка кадрів для агропромислового комплексу України зменшилась більш як на 20 відсотків, в тому числі на відділеннях денного навчання

на 10, а на заочному відділенні на 31%. Обсяги коштів на утримання державних навчальних закладів зменшилися на 15% [4].

За обставин, що склалися в процесі реформуванні вищої аграрної освіти, значна кількість випускників сільськогосподарських вищих навчальних закладів не влаштуватися на роботу за призначенням. Так, у 1991–1993 рр. сільськогосподарські вищі навчальні заклади України закінчили 133 тисячі чоловік, однак, у сільську місцевість повернулося лише 90 тисяч. При цьому третина з них не змогла влаштуватися на роботу за фахом.

До того ж, у процесі реформування форм власності та господарювання у аграрному секторі економіки України значно змінився статус фахівців аграрного профілю. По-перше, по мірі зміни організаційно-виробничих форм господарювання, зокрема появи фермерських, приватно-орендних господарств, акціонерних об'єднань, впровадження нових принципів кооперування, відбувся перерозподіл кадрів за номенклатурою посад. По-друге, чимало фахівців стали ініціаторами формування господарств на основі приватної власності, очолили їх та залишили за собою функції фахівця. По-третє, ряд фахівців перейшли на роботу із сільськогосподарської галузі в інші, причому у підприємства, що діють на комерційній основі. По-четверте, структурні зміни в системі управління АПК на місцях призвели до зростання плинності керівних кадрів керівників і фахівців.

Розвиток різних форм господарювання, реформування відносин власності і структури виробництва в агропромисловому комплексі спричинили внесення відповідних змін і у зміст підготовки кадрів для села, введення нових напрямів підготовки.

За останні роки у навчальних закладах аграрного профілю III–IV рівня акредитації відкрито такі нові спеціальності і спеціалізації, як “Екологія”, “Мисливське господарство”, “Технологія переробки і зберігання сільськогосподарської продукції”, “Обладнання переробних та харчових виробництв”, “Водні біоресурси”, “Автоматизація управління технологічними процесами”, “Електротехнічні системи електроспоживання”, “Фінанси”, “Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності”, “Якість, стандартизація і сертифікація”.

Значно збільшено прийом на спеціальності “Землепорядкування”, “Облік та аудит”, “Ветеринарна медицина”. У технікумах і коледжах відкрито нові спеціальності: “Організація і технологія ведення фермерського господарства”, “Комерційна діяльність”, “Правознавство” тощо.

Реалізуючи Укази Президента України “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки” та “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку”, внесено зміни в навчальні плани денної і заочної форм навчання, розроблено нові навчальні програми для всіх спеціальностей з восьми дисциплін: “Економіка сільського господарства”,

“Організація і планування діяльності сільськогосподарських підприємств”, “Основи агробізнесу і підприємництва”, “Основи маркетингу”, “Основи менеджменту”, “Основи бухгалтерського обліку”, “Основи стандартизації і сертифікації”, “Домашня економіка”, скориговано зміст підготовки фахівців із спеціальності “Організація і технологія ведення фермерського господарства”, до спеціальності “Організація виробництва” введено спеціалізацію “Організація сільськогосподарських кооперативів” [5, с. 5].

Таким чином, як свідчить досвід, першочерговим завданням в організації навчального процесу в аграрних вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації стало врахування важливості та необхідності проведення конкретної роботи щодо поглиблення результатів аграрної роботи. По-перше, утвердження в аграрному секторі приватної власності на землю і майно, усвідомлення селянами великих переваг приватного господарювання, і, обов’язково, захист приватної власності. По-друге, було здійснено дійові заходи щодо вдосконалення організаційних форм господарювання: розвиток інфраструктури ринку. При цьому враховувалось, що розвиваючи всі форми господарювання в агропромисловому комплексі, пріоритетним у визначенні організаційних форм господарювання є розширення великотоварного виробництва та розширення рівня загальної спеціалізації і в подальшому надаватиметься допомога фермерам, в основному тим, хто веде велике товарне виробництво. По-третє, життя вимагало відновлення диверсифікації виробництва, тобто його спеціалізації з врахуванням потреб ринку і раціональних норм харчування усіх верств населення. По-четверте, запроваджувалися заставні операції з сільськогосподарською продукцією, вводилася в дію система іпотечного кредитування та застави землі, обов’язкового страхування ризиків у сільгоспвиробництві.

Отже, вища аграрна освіта не може не реагувати на проблеми суспільства, оскільки залежить саме від його попиту. Оскільки аграрні вищі навчальні заклади здійснюють не лише підготовку фахівців для виробничо-технологічної діяльності, а й численних організаційно-управлінських, педагогічних та наукових кадрів в галузі сільськогосподарського виробництва та переробної промисловості, то поєднання освіти і виробництва сприяє її прискореному розвитку та оперативному реагуванню на нові умови господарювання.

Л і т е р а т у р а :

1. Кропивко О.М. Зміна соціального статусу сільського населення в процесі реформування аграрного сектору економіки України // Український селянин. – 2001. – № 3. – С. 343–348.
2. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України. Закон України. / Відомості Верховної Ради УРСР, 1990. – № 45. – С. 602.
3. Умови прийому до вищих навчальних закладів України. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2001 року. / Довідник для вступників до вищих навчальних закладів. – К.: Міжнародна освітня корпорація “Гранд”. – 2003. – 360 с.
4. Бойко М.Ф., Дацишин О.В., Іщенко Т.Д. Програма розвитку аграрної освіти на період до 2000 р. – К.: Наук.-метод. центр Мінагрополітики України, 1993. – 63 с.
5. Вища аграрна освіта України / За ред. Талюті Л.М. – К.: ДП “Зовнішторгвидав України”, 2003. – 251 с.